

PAPER DETAILS

TITLE: PARLAMENTER REJIMDE DEVLET BASKANININ KONUMU VE 1961-1982
ANAYASALARINDA DURUM

AUTHORS: Burhan KUZU

PAGES: 34-90

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96013>

PARLAMENTE

1961 - 1982

a. g. e : Adı Geçen Es

a. g. m. : Adı Geçen Ma

RG. : Resmi Gazete

S. : Sahife

SBFD : Siyasal Bilimle

Sy. : Sayı

T. : Tome

THD. : Türk Hukuk D

TMTD. : Temsilciler Me

I- PARLAMENTER

Parlamenter rejim, m
İngiltere'de olan temsili rejim
edilir ⁽¹⁾. Parlamenter sisten

başkanı'nın bundan sorumlu b
 nan fiilin vatan hainliği sayıla

Devlet Başkanının siya
 Parlamento arasında meydana
 maktır ⁽⁶⁾. Devlet Başkanının s
 mutlak tarafsızlığını gerektirin
 konuşamaz; partiler üstü, obje
 Tenkit ve tasvipten öte, uyarıcı
 lüğini yapacaktır. Asıl olan ma
 Devlet Başkanı "memleketin i
 şahsı açık-ça tutan ya da yerer

PARLAMENTE

Konu ile ilgili olarak a
niçin bulunduğudur. Gerçekte
na neden gerek olduğunu açık
liz muhafazakarlığı ile açıklan
semboliktir. Parlamenter rejim
için, varlığı tartışma götüren l
ter rejimde devlet reisi sırf bir
ve kanunları Meclise geri gön
bi manevî vazifesi; Parlamen

Parlamenter rejimin bu
rak isimlendirilebilir. Monist
liğini ortadan kaldırmamak

larına dönüştürmeyi amaçlama
1949 Federal Alman Anayasa
(14).

Neden böyle bir deęişim
modeli bir parlamenter sistem a
ter Rejim İngiltere'de olduğu k
Dünya Savaşı'ndan sonra Anay
ra bağlayarak hükümet bunalım
rumluluğunu ayrıntılı olarak be
için çeşitli düzenlemeler öngö
olarak nitelendirilebilir (15).

PARLAMENTE

II - PARLAMENTE

Yaptığınız açıklama Başkanının adeta menfî bir statü yerine getirirken, Meclisteki aklâfa düşmemesi gerekir. Aksi takdirde rolünü amacına uygun olarak

Öte yandan, Devlet B... işlerden alıkoymaktadır. Çünkü tutulabilen kimseler yapabilir yapma yetkisi vermek, yapıla...

1875 Anayasası madde 3 ve 25
riyeti'nde (md. 58), Belçika Kr
sa4da Dördüncü Cumhuriye
Krallığında (md. 79), İsveç Kr
sa'da Beşinci Cumhuriyette (m

Görülüyor ki, Parlamen
rarnamelerinin sorumlu kişiler
sonra, Devlet Başkanının hiçbir
sonucuna varılmıştır. Halbuki
tutmak gerekirdi. Bu katı hüküm
bu konuda önemli olan husus o

PARLAMENTE

Böyle bir görüş teorikler arasından dayanak bulması rarnameleri imzalama zorunlu imzalamayı reddetme yetkisi

Bu durum karşısında ve yetkisi olduğu ileri sürülm rarnamede hukuka aykırılık gör imzalamayı reddetmek, gör yükümlülüktür. Cumhurbaşkanı kendi formasyonu ile yapacak bu konuda kendisine yardımcı

Görülüyor ki, sorunun

Şu durumu tekrar belirtelim: asıl sahibi Devlet Başkanıdır; başta, Devlet Başkanının sorumsuzluğu. Nitekim tarihî gelişim de nedanından Kraliçe Anne'in tahtı ver hanedanından I. George Kralı toplantılarında fazla bir şey anlaşıldı. Bunun üzerine krala ait yetkiler krala ait yetkiler kabine aracılığıyla bir duruma düştü. İşte bu gelişim sözünü söylenmeye başlandı. Bu toplantılarında alınan kararları

PARLAMENTER

sası hakkında yapılan anketle
nin yetersiz olduğunu ve yerin
men herkes tarafından benims
ön-projesini hazırlayan İstanbu
ler Fakültesi İdarî İlimler Ens
mel alan birer hükümet sisten

Bu tasarı ve düşüncele
çesinde bu durum şöyle belirti
muş ve belirtildiği gibi yumuş
let Meclisi'nin Bakanlar Kurulu
Kurulu'nun da buna karşı ve m

108), kanunları yayınlama veya
ma (md. 102/2); Anayasa Mahk
iptal davası açma (md. 149); A
yetkisi (md. 97/2), Devletin ba
Buna karşılık, Bakanları atama
Milli Güvenlik Kuruluna başka
110/4); Yabancı Devletlere tem
me (md. 97/2); Uluslararası an
imzalama ve yayınlama (md. 1
görev ve yetkilerdir ⁽⁵⁾.

1961 Anayasasının ço

PARLAMENT

Cumhurbaşkanı yukarıdaki
sıfatıyla kullanabileceği yetki
ile de ağırlığını hissettirebilir.
hal almıştır. Cumhurbaşkanı
olağan görüşmeler buna örnektir.
luşların temsilcileriyle yaptığı
yasası'nın yürürlüğe girdiği
toplantıları yapmak alışkanlığı

Öte yandan, Cumhurbaşkanı
yurt gezilerine katılmaktadır.
dirlerine göre millet hayatı ba

Sorun doktrinde tartişilm tartişması değildir. Gerçekten ill bulunmayacak basit bir şekil ne önemle eğilmemiş ve Anayasası gerekirdi. Çünkü yönetenleri tar saya şekil bakımından da olsa ay sistemi değiştiren ihlallere dönü tür endişelerin gerçekleşmemes ile sağlanması, Anayasanın, büt ihtilaf sadece bir şekil noksanlığı olduğu kabul edilecek usulü gö vasını rejimin geleceğini etkiley

PARLAMENT

lanma imkânı vermek, devle
mek demektir. Çünkü genel
tutmak, adalet fikri ile bağd
larına göre ⁽²³⁾, bu konuda s
lanabileceği yetkileri tesbit
inancı ile tek başına karama
hukukî delil bulmakta güçlü

Cumhurbaşkanının
ra ⁽²⁴⁾ göre de, Devlet Başka
başbakan ve ilgili bakanın
müessesesi parlamenter rejim

başkanının kişisel olarak bir talimatla Anayasanın Cumhurbaşkanlığına atadığı bir görevi, bunların bir bölümünün mümkünüdür.

Bu anlayışı paylaşan (28) Cumhurbaşkanlığı tarafından kurulan Cumhurbaşkanının şahsına tanınmış olan yetkilerin kullanılmasında Devletinle, Cumhurbaşkanı Anayasa tarafından, resen, kendi kendisi Cumhurbaşkanlığı Senatosu'na onbeş görüşülmek üzere aynı süre içinde

PARLAMENTER

li Bakanlarca uygun görülmes
ca, yasalaştırılan bir metin hak
kana veya ilgili Bakana devred
ki, Anayasanın böyle bir sonu

1979'da verdiği bir ba
Devletin başı sıfatıyla tek başı
denilmektedir: "Cumhurbaşka
min ve kuvvetler ayrılığı ilkes
Çünkü bu yolla yürütme organ
olduğundan, ayrıca Cumhurba
netlemesi gibi bir durumun o

Hükümein de yasama organı örnekler son derece genel kategoriler. Bu somut rejim içinde, ebette bir temin soyut modelinde var olan deki bütün özelliklerin en ayrıntılı ülke kendi özel şartlarına göre parlamenter rejimi benimsedik. Örneğin III. ve IV Cumhuriyet katılmamaktadır. Yine, örneğin iken, İtalya'da yedi yıldır. IV. C ndan seçilirken, Federal Alman temsilcilerinin yer aldıkları öze

PARLAMENTER

lerden daha önce bahsettiğimi
Anayasasının hazırlanması sır
başkanının tek başına yapabile
hazırladığı Ön - Tasarı'nın 99
yasa ile kendine tanınmış olan
sama meclisinin iç tüzülerini
sunması, kurulan hükümeti ya
gönderilmesi, özel af dışındak
tarafından imzalaması gerek
cek mahiyette olan beyanları a
ve ilgili Bakanın huzuru ile ya
titüsü'nün gerekçeli tasarısı

Şunu da belirtelim ki, başkanının 1961 Anayasası'na savunan yazarlardan bazıları d yetkilerin açıkça belirtilmesi g başına yapabileceğini de gerek lardan birine ⁽⁴⁶⁾ göre, Cumhur name ihdas edebilmek yetkisi o hurbaşkanının tek başına yapal "Özel af (md. 97), başbakanın t 108), kanunların, Türkiye Büyü hükümlerinin Anayasaya aykır (md. 149) ile ilgili yetkilerdir.

PARLAMENTER

başkanının tek başına yapabileceği işlemlerinin teşkilatlanması ile olağanüstü durum ilan etme, M. 106'ya aykırı olup olmadığını Anayasa K. 106 kanunlar hakkında Anayasa K. 106 başkanının bütün kararları Bakanlar Kuruluyla onaylanmalıdır.

Keza, 1949 Federal Anayasa K. 106 Başkanının karar ve işlemlerinin Anayasa K. 106 dural Bakan'ca imzalanması gerektirir. Federal Millet Meclisi'nin fesli dışındadır" (50). Anayasanın 6

rinin kabulünde, daima bir bak
içi gezilerinde bazı dönemler a
"Seçimlerin temel hükümleri v
saklarına Cumhurbaşkanı da u
lerine çıkamayacağı belirtiliyo
gezi ister istemez Seçim Kanun
sıra devlet başkanının Millî
"Başbakanın uygunluğundan g
rejimin doğum yeri olan İngilt
Lordlar kamarası'nda vereceği
rum, yapılan konuşmanın polit
meçlere yapılacak eleştirileri g

PARLAMENTER

ması da usuldendir. Mesajda da Tarafsız ve partiler üstü bir şahı bit etmek ve millî birliği kuvv günlerinde, vatandaşlar devleti laşıldığını hissetmek isterler. C bulunacak kimselerin seçimind düşürebilecek kişilere heyette

1961 Anayasası dönemi lerinin dışına çıktığını gösterm

Bu konuda önemli kayg ceği bakanlara müdahalesidir

haklılık kazanmakla beraber
lmasının sağlanması başka ş
başkanının normal olarak sah
leri Anayasaya uygun bir şe
ölçüde Cumhurbaşkanlarının

Böylece 1961 Anayasa
lamaları anahtarları ile belirtr
mu açıklayacağız. Gereklikç

IV - 1982 ANAYASA VE TEK BAS

PARLAMENTER

Devlet Başkanı bir başk
te, Cumhurbaşkanı seçilen, de
doğru değildir. Ama bundan e
makla mükellef ve selahiyetler
kabil mesuliyetleri de yok. Böy
Türk milleti içerisinde seçilmiş
sek kime itimat edeceğiz" (3).

Ancak tekrar belirtelim
mektir. Devlet Başkanı Anayas
letin ve günlük hayatın bütün
ehemmiyete rağmen, arka plan

Görülüyor ki, 1982 Anayasa kavram "devletin güçlendirilme aracılığıyla gösterdiğine göre, "yürütmenin güçlendirilmesi" c ugramıştır teşhisine" varılmak

Anayasanın yapılması sı lardan biri Yürütme Organının muştur. Nitekim Anayasa Kom narken "Sorunun önemli yürüt statüleri ayrı ayrı düzenlenmiş olarak sorumsuzluğu ilkesi ben

PARLAMENTER

tekliflerini dikkatle dinler; bazı olamaz; bakanlar kurulu tabii p reketle, Devlet başkanına ver d ceği yetkilerin (Danışma sözc fazla değildir" (11).

Anayasa Komisyonu B yaklaşımı yürütmeyi güçlen ağırlığını hissettirmek olmuşt

Danışma Meclisinde ya bazı üyelerce eleştirilmiştir. B nin Cumhurbaşkanlığı kanadı

Bu açıklamalardan sonra başkanının yetkilerinin artırılması. Bilindiği gibi bu rejimde Cumhurbaşkanı'nın yetkileri artırılan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne endişe edilmektedir (17). Bu tartışılması sırasında da dile g

2. Anayasada Cumhurbaşkanlığı

Yürütme Organının görev ve yetkileri, yürütme yolundaki teklifler ve tahminler, yürütme organının Cumhurbaşkanlığı'nı, yürütme organının önemli özellikler vardır. Çeşit

PARLAMENTE

benzemektedir. Bu düzenleme
organ" durumuna getirilmek

Cumhurbaşkanı özelli
sanın, olağanüstü yönetim u
öngörülen yetkiler Cumhurba
ndan kullanılacaktır. Olağanüs
tim halinin gerekli kıldığı ko
dışında tutulmuştur (md. 148/
de Cumhurbaşkanınının Bakan
bir toplantıda Cumhurbaşkanı
bilecektir.

muştur. Çünkü kanunda, bir ba
liğinde görevlendirmek veya t
yapılması açısından, bakanlık
kanlıkların yürütme ile görev
"Cumhurbaşkanlığı yürütür" d

Sıkıyönetim ve olağanü
kanundan değil, doğrudan doğ
"asli düzenleme yetkisine" (27
"Yürüte yetkisi ve görevi Cum
nunlara uygun olara kullanılır v
da geçen "Anayasaya uygun o

PARLAMENTER

denetim mekanizmalarına ek olarak olacak bir başka denetim mekanizması üzerine harekete geçen kurula zorundadırlar. Kurul tarafından sunulur. Cumhurbaşkanı gerekirse ilgili kuruluşlara gönderir. Sonunda bildirilir.

Kanuna göre, dokuz üyeli hizmetinde başarıyla çalışma sırasında rupa ülkelerinde görülen "ombudsman". Ancak Obmudsmanlık genellikle mekânsal olan siktavetlerini alması

lar ile Cumhurbaşkanınca genel
günlük sürenin ilk on günü iç

b) Cumhurbaşkanının

Milletvekili genel seç
lanılmasına ve alınacak tebir
gözetimine, gençliğin yetiştir
incelemek ve görüş bildirmel

c) Cumhurbaşkanının i
larda inceleme ve araştırma y

Verilen bu görevler ç

PARLAMENT

1982 Anayasası özel
laylaştırıcı bazı kurallar geti
KHK çıkarma yetkisinde g
yürürlükten kaldırılacak ka
Keza, bakanlar Kurulu'nun
bir süre için verilmiş olan ye
KHK çıkarma yetkisi tanınm
bilecek. Böylece Yürütme C
Ayrıca bu yetkinin kullanılabil
gibi, yetkinin kullanılabilme
KHK'ler yargı denetimi dışı
ve savaş hallerinde, milletle

hakkı ile ilgili olarak, yetkili yürüyüşün yapılacağı yer ve giyimi ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Bu takdirde, yetkili mercinin emriyle

Ayrıca mahallî idarelerin görevden uzaklaştırılmaları getirilerek, görevleri ile ilgili bir suç sebebiyle hakkında veya bu organların üyelerini, görevleri yetkisi İçişleri Bakanına (md. 10) mahallin en büyük mülki amiri

PARLAMENT

ye çıkarılmış; Meclis Başkan
bağlanmış, Cumhurbaşkanının
mesini Meclisin seçimlerin
Ayrıca, partisinden istifa eden
rak bir ay içinde toplam beş

Anayasa, parlamento
miştir. Böylece parlamento
Aslında, Anayasa bir taraftar
dan da Yasama Organının çal
güçlendirme amacı güden An
lar ki, Hükümet parlamento

"1982 anayasasının 1961 ve 1961 anayasalarına daha fazla önem verdiği güçlendirdiği tartışmasıdır. Anayasa değiştirilmiş ve yeniden düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesi de bir kararla toplumun huzuru, milli dayanışma sağlamak suretiyle, 1961 Anayasasının tanınmıştır" diyor ⁽⁴⁵⁾. Ancak şiddetli suzluk ilkesi karşısında fazla çıkmaya uygun nitelikte yetkili Cumhurbaşkanı ile parlamenter rejim olan bir Başbakan arasında, bu

PARLAMENT

lir. Bunun için de Devlet Ba
larının lideri durumunda ol
Anayasaya ve kanunlara bağ
ikinci bir dönem için aday ol
seçilmeme durumuna düşme
sorumluluğu bulunmayan ola
lığını kazanmaktadır. Ayrıca
oluşan Yasama Organından c
süren yazar, Türkiye'nin bug
nitelendirmektedir.

Hemen belirtelim ki, y
yetkisine sahip olduğu seklin

tek sayılmıştır. Cumhurbaşkanı eder. Klasik paramenter sistem başkanlık ettiği görülmekle b Fransız sisteminde kararın alın menter rejimden ayıran en ön doğruya seçilmesidir (56).

Sayılan bu özellikleriyle laşmakla birlikte, parlamenter Meclis önünde siyasî sorumlu Kısaca belirtilen bir sisteme dö (57).

PARLAMENTER

me Fransız Literatüründen esin
belirtilmiştir.

Bir başka görüşe göre i
klasik parlamenter sistemi" ö
yargı denetimiyle sınırlanmış
miştir (62).

Netice olarak şunu beli
yacak önemli yetkilere sahip o
yacak ya da sisteme "Başkanlık
kadar güçlendirilmiş bir Cuml
Yarı - Başkanlık sistemi getird

1982 Anayasası 1961'de
etkisini arttırıcı yetkiler tanı
yürütme ve yargıya karşı kull
şöyle belirtebiliriz.

a) Yasama İle İlgili O

Gerekli gördüğü takdir
açılış konuşmasını yapmak;
çağırarak; Kanunları yayımlar
let Meclisi'ne geri göndermek
takdirde halk oyuna sunmak
Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü
ya esas bakımından aykırı old

PARLAMENTE

rar vermek veya özel af yetkisi vermek; Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunu atamak"; "Türkiye cumhurbaşkanını seçmek şeklindeki kararlar ve yayımlamak" hükmü kararname ile yürürlüğe konulmak" görev ve yetkisi de b ölüm cezalarının yerine getirilmesi'nin görev ve yetkilerini getirmek hüküm madde metninden çıkar

Ayrıca, Danışma Meclisi'nin gördüğü hallerde Bakanlar K

vermek; Milli Güvenlik Kurulu sebepleriyle belirli kişilerin ce ağır hapis cezasına çevirmek;

c) Yargı ile ilgili olanlar: birini, Cumhuriyet Başsavcısı Mahkemesi üyelerini, Hâkimleri seçmek.

Fakat Millî Güvenlik Kurulu kullanabileceği bu yetkileri "Cumhuriyetin güvenliğinin sağlanmasında zorunluluk görülür" den çıkarmıştır.

PARLAMENTER

Türk Milletinin birliğini temsil
let temsilcilerini kabul etmek;
uyumlu bir biçimde çalışmasını
bancı devletlere temsilci gönde
rinin yürütmenin başı sıfatıyla
lanılması gerektiği belirtilmiş
onaylamak ve Türk Silahlı Kuv
yürütmenin başı sıfatıyla kulla

Cumhurbaşkanı "sürekli
larını hafifletmek veya kaldırma
imza ile kullanmaktadır. Yani,
neme ile kullanılmaktadır. Halbu

Cumhurbaşkanı ile Başbakan dönüşmesi muhtemeldir ⁽⁷⁵⁾. D sakıncalı görmüşlerdir. Bu kon başdır. Bakanlıkların ve bütün Kendi haberi olmadan kuş uçm makam tarafından denetlenme ve idarî mesuliyeti kendisine a ciddî siyasal ihtiyatlara sebep ol linde" ⁽⁷⁶⁾.

Bu durum karşısında De kat yukarıda belirttiğimiz sakınc

PARLAMENTER

Böylece Cumhurbaşkanı açıklamış olduk. Bunların dışı
miş yetkiler olduklarından C
Doktrinde bu konuda benzer

Ancak, yasama ile ilgili
bunların başında kanunları ve
göndermek yetkisi gelir.

Bilindiği gibi, Anayasa
1961 Anayasasında Cumhurb
neğimize uygundu. Bu durum

let başkanlığı statüsü ile bağdaşmaz. Bu durumdan sonra, çoğunluk bu görüşe göre kendisini etkileyeceğine inanabilir mi? (8)

Bilindiği gibi, parlamenter sistem önemli temel ilkelere dayanır. Bu ilkelere bir çatışmayı teşvik ettiği istenmez. Bu nedenle, bu durumun böyle bir çatışmayı teşvik ettiği istenmez. (90).

Öteyandan, Cumhurbaşkanının yürürlüğe girmesi hiçbir şekilde TBMM'nin yetkisini zedelemeyecektir.

PARLAMENTER

Demokratik parlamente geri gönderme yetkisinin başlıca güvencesi, güven oyu almış hükümetin pür Meclise karşı sorumludur. Siyasal sistemimizde ortaya ikili bir çatışma çıkmış; bir tarafta Meclis arasında çatışma; diğer tarafta hükümet ile Meclis arasında. Halbuki parlamenter kanunların ve Cumhurbaşkanına iptal davası, Cumhurbaşkanının kanunları bir dahi iptal etmesi, Cumhurbaşkanının davası yoluna başvurmaması dahi

Ancak şu durumu da gö

"Cumhurbaşkanlığı ka
 düzeyde düzenlenmiş ise de
 çıkmıştı. Gerçekten 2180 sayı
 resi Teşkilat Kanunu" adını ta
 başkanlığı Dairesine bağlı t
 başkanının onayı ile atanacak
 ilgili bir kararı başbakan veya
 sanın çıktığı dönemde tıpkı b
 mukarrerat başvekil ile vekil
 yürürlükte idi. (101).

Ana hatları ile de olsa,

ve... 1082. Anayasa

PARLAMENTE

bulunmayan kişilerin atanması
gelebilir ise de devletin başı ve
Anayasayı savunacağına ve
öngörülen koşullara uymayacağı

Bir görüşe göre de, bu
bunlar yargı önüne geldiklerinin
itibariyle varlıkları tesbit edildi
gerekçesiyle red yoluna gid
başkanının "seçim tercihi" söz
mi olur ki, bu da yargı denetimi

Görülüyor ki, 1961 An

Cumhurbaşkanının me
larda bulunduğumuz içan ayrı
Kurulunca hazırlanan kararna
lik açısından yapacağı deneti
tiğini, ancak Anayasa ve kanu
lunmadığını daha önce açıklad
lim ki, Cumhurbaşkanı bir "oto
(111).

SO

Böyle hassas bir konud

PARLAMENT

jimden kısmen bir sapma oldu.
Cumhurbaşkanını aktif politik
bilmesi için böyle bir tasnif
miklere konu olabilir ve dolay

Bu sakıncaları gidermek
düzenlemelerle Cumhurbaşkan
de 1961 Anayasasının hazırlan
düzenleme konulmuş ise de 1961
Danışma Meclisi metninde C
mak üzere tek başına yapacak
böyle bir hükme gerek olm
cıkarmıştır. Bunun yerine C

ALDIKAÇTI. O

: M

ALDIKAÇTI. O

: 1

1

PARLAMENTE

DÖNMEZER, S. - ERMAN

DURAN, L.

DURAN, L.

DURAN, L.

DURAN, L.

DURAN, L.

GÜNEŞ, T.

GÜNEŞ, T.

GÜNEŞ, T.

GÜNEŞ, T.

GÜRBÜZ Y.

PARLAMENT

ÖZBUDUN, E.

ÖZBUDUN, E.

ÖZBUDUN, E.

ÖZÇELİK, A. S.

ÖZÇELİK, A. S.

SOYSAL, M.

TAN, T.

TAN, T.

TANÖR, B.

TANÖR, B., BEYGO, T.